

**РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
СОБРАНИЕ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
НАЦИОНАЛЕН СОВЕТ ЗА ЕВРОИНТЕГРАЦИИ**

бр.31- *132/1*

М декември 2015 година
Скопје

**ДО ПРЕТСЕДАТЕЛОТ НА
СОБРАНИЕТО НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
г.Трајко Вељаноски**

ИЗВЕШТАЈ

**од Јавната расправа на Националниот совет за евроинтеграции
на тема "Република Македонија во Европската енергетска мрежа"**

Националниот совет за евроинтеграции на 22 декември 2015 година организираше јавна расправа на тема "Република Македонија во Европската енергетска мрежа".

На јавната расправа беа поканети претседателите и членовите на Комисијата за економски прашања, Комисијата за европски прашања, Комисијата за надворешна политика и Мешовитиот парламентарен комитет РМ и ЕУ, претставници од институции и организации на граѓанското општество кои работат во областа на енергетиката и европските интеграции. На јавната расправа беа поканети и претставници од амбасадите на земјите-членки на ЕУ во Република Македонија и од Делегацијата на Европската унија во Република Македонија.

На јавната расправа предмет на дебата беше постојната Стратегијата за развој на енергетиката во Република Македонија за периодот 2008-2010 со визија до 2030 и особено Нацрт-стратегијата за развој на енергетиката во Република Македонија до 2035 година, подготвена од Македонската академија за науки и уметности. На јавната расправа од страна на претставникот од Центарот за истражување и информирање за животната средина "Еко-свест" беше презентиран документ - Анализа на сценаријата за пристапувањето во ЕУ низ призмата на имплементацијата на Стратегијата за енергетика, емисиите и целите утврдени од страна на ЕУ и во другите меѓународни договори.

На јавната расправа свои обраќања имаа: претседателот на Националниот совет за евроинтеграции г-ѓа Лидија Димова, претставниците од Македонската академија за науките и уметностите академик Глигор Каневче и проф.Наташа Марковска, претставникот на Министерството за економија и Државен советник за енергетика и минерални сировини г-ѓа Виолета Кеќкаровска, и претставникот од Центарот за истражување и информирање за животната средина "Еко-свест" г-ѓа Ана Чоловиќ Лешовска.

На јавната расправа со свои мислења, предлози и коментари учествуваа: г-ѓа Солза Грчева пратеник и член на Националниот совет за евроинтеграции, г-ѓа Лилјана Поповска пратеник и член на Комисијата за надворешна политика, проф.др.Константин Димитров од Центарот за енергетска ефикасност на Македонија,

г-ѓа Александра Бујароска од Фронт 21/42, г-ѓа Невена Смилевска од "Еко Свест", г-ѓа Соња Ристеска од Аналитика, г. Андреја Стојковски од Македонскиот центар за европско образование, г.Александар Дуковски директор на Агенција за енергетика на Република Македонија, г.Александар Гочев од План 4Д и г.Џелал Хоџиќ од граѓанската иницијатива "АМАН".

Претседателот на Националниот совет за евроинтеграции г-ѓа Лидија Димова изрази надеж дека со јавната расправа ќе се даде поттик во иднина да се размислува за следните чекори кои Република Македонија треба да ги преземе за зголемување на енергетската ефикасност, користењето на обновливите извори на енергија и заштитата на животната средина. Госпоѓа Димова информираше дека јавната расправа се одржува по иницијатива на граѓанските организации, но се имаше предвид и фактот што во новата Стратегија Европа 2020, огромен дел е посветен на енергетиката и особено обновливите извори на енергија, потоа има дел кој се однесува на иницијативите за ресурсна и ефикасна Европа. Она што ќе се случува во областа на енергијата на ниво на ЕУ е дека со Стратегијата Европа 2020 ќе се мобилизираат нови финансиски инструменти во насока на подобрување на структурните фондови и истражувањето. Европската инвестициска банка ќе финансира истражувачки проекти, оданочувањето ќе биде предмет на разгледување, ќе има модернизација на транспортниот сектор и субвенции за набавка на електрични и хибридни возила, имплементација на стратешките проекти со висока европска вредност, имплементација на ревидирани акциски планови со ефикасна вредност и др.

На јавната расправа академикот г. Глигор Каневче, од Истражувачкиот центар за енергетика и одржливи развој при Македонската академија за науки и уметности, ја презентираше Нацрт-стратегијата за развој на енергетиката во Република Македонија за периодот до 2035 година. Академикот Каневче потенцираше дека основната цел на развојот на енергетиката е сигурно, квалитетно и безбедно снабдување со енергија и енергенси до потрошувачите, забрзан стопански развој и грижа за животната средина. Оваа цел ќе се реализира преку неколку стратешки определби, остварување одржлив развој на енергетскиот сектор, намалување на увозната зависност и диверзификација на енергенсите за обезбедување на поголема сигурност.

Академикот г. Каневче истакна дека одржливиот развој на енергетскиот сектор треба да биде конкурентен на пазарот на енергија, што подразбира зголемување на инвестиции во областа, либерализација на пазарот, создавање сигурна регулаторна рамка, хармонизација на законодавството со европското законодавство и поедноставување на постапките за добивање на потребната документација за инвестиции во енергетскиот сектор. Одржливиот развој мора да биде пропратен и со грижа за животната средина и климатските промени. Како неопходни елементи беа истакнати заштитата на социјално-загрозените домаќинства и зајакнување на капацитетите за истражување и развојот и примената на нови технологии за спроведување на стратешките определби.

Намалувањето на увозната зависност треба да се остварува со поголема инвестициона активност, со подобрување на енергетската ефикасност, изградба на капацитети за производство на електрична енергија, изградба на капацитети за комбинирано производство на топлина и електрична енергија, како и поголемо искористување на обновливи извори на енергија.

Диверзификација на енергенсите ќе се остварува преку уредување на диспаритетот на цените на енергенсите, поголемото искористување на обновливите извори на енергија и поврзување со соседните држави преку далноводи и гасоводи.

За реализација на стратешките определби потребно е производството на електричната енергија да стане врвен приоритет, а со тоа и обезбедувањето на јаглен за непречено работење на термоелектраните.

Во новата стратегијата проектирана е ревитализацијата на термоелектраните согласно барањата и Директивите на ЕУ. Исто така во стратегијата нотирана е изградбата на ХЕ Луково поле и Бошков мост, изнаоѓањето стратешки партнери за изградба на хидроелектраните, завршувањето на третата фаза на ревитализација на хидроелектраните и отстранување на легислативните бариери за полесно инвестирање во секторот.

Искористувањето на обновливите извори на енергија е проектирано да се одвива не само преку изградба на хидроелектрани, туку и на високо напонски системи, ветерни електрани, геотермални електрани, изградба на термоелектрани за отпадна биомаса, биогаз и природен гас.

Во новата стратегијата, во однос на објектите за производство на електрична енергија се предвидува ТЕ Осломеј да се затвори во 2017 година и да се ревитализира и да продолжи со работа во 2021 година, ТЕ Битола 1, 2 и 3 да се затвори од 2031 до 2034 година и да се изгради една електрана од 300 мега-вати со што потрошувачката на јаглен би се намалила за три пати. Предвидено е двете постројки на ТЕ-ТО Скопје да продолжат со работа, но да се заменат со нови во периодот од 2031 до 2034 година. Хидроелектраните Бошков мост и Луково поле се проектирани за 2021 година, ХЕ Велес за 2027 година, ХЕ Градец 2033, додека ХЕ Чебрен е поместена и проектирана за 2033 година.

Академикот Каневче истакна дека постојните термоелектрани на јаглен ќе се намалат до 2043 година и дека со оглед на цените на природниот гас, се предвидува производството од топланите на природен гас да останат ниски до 2033 година, а производството од хидроелектраните да се зголемува. Исто така, од 2021 година се планира увозот на електрична енергија значително да се намали.

Нацрт-стратегијата за развој на енергетиката во Република Македонија за периодот до 2035 година содржи и сценарија за функционирање на енергетскиот сектор во случај кога проектираните зафати не се одвиваат согласно предвиденото. На крајот од презентацијата академикот Каневче истакна дека во неговиот труд објавен во списанието Crossroads на Министерството за надворешни работи, направена е споредба на Стратегијата за енергетскиот сектор на Република Македонија со Стратегија на Европската енергетска заедница, каде јасно се укажува дека двете стратегии одат во иста насока.

На јавната расправа се обрати др.Наташа Марковска од Македонската академија на науките и уметностите, при што истакна дека не може да се зборува за енергетска рамка во контекст на ЕУ без приматот да не се стави на климатските промени. Др. Марковска се осврна на последните 3 документи од аспект на климатските промени кои се барања од Конвенцијата за климатски промени на која потписник е Република Македонија: Третиот Национален план за климатски промени, првиот двегодишен ревидиран Извештај за климатски промени и последниот документ кој ги отсликува националните придонеси на Република Македонија кон климатските промени.

Во однос на ублажувањето од климатските промени, адаптацијата и особено митигацијата е каде енергетиката најмногу може да помогне со конкретни мерки за намалување на емисиите на стакленички гасови. Адаптацијата на климатските промени е важна, но неизбежни се ранливите сектори: земјоделство, шумарство, туризам, биодиверзитетот. Фокусот во климатските промени треба да биде преку мотивација на страната на енергетиката и двата аспекта не може да се гледаат одделно. Г-ѓа Марковска истакна дека ЕУ за 2050 година има сценарио да се оствари 80% намалување на емисиите во однос на нивото од 90-та година. Такви сценарија има и за енергетскиот сектор на Република Македонија, со неколку степени со ниво на

амбиција. Со т.н. европско сценарио се става под знак прашање сигурноста со снабдување со енергија, затоа што енергијата ќе се увезува, а тоа ќе претставува големо оптоварување на економијата.

Доктор Марковска истакна дека се направени анализи и сценарија за тековите на енергетскиот сектор на Република Македонија, имајќи предвид дека земјата е членка на Конвенцијата на климатски промени. Информираше дека за ублажувањето на климатските промени, во првиот двегодишен ревидиран Извештај за климатските промени, се известило на ист начин како и од земјите на ЕУ, со т.н. референтно сценарио без мерки. Целта на овој чекор била да се подготви аналитички капацитет и капацитет за донесување на политики кои ќе одговараат на европските барања за известување. Др. Марковска укажа дека Република Македонија на Самитот за климатски промени во Париз одржан во декември годинава, го даде својот придонес како како 23-та земја по ред, со документ кој ги отсликува националните придонеси кон климатските промени. Документот претходно бил разгледан на Националниот совет за одржлив развој, Претседателот на Република Македонија и Амбасадата на Република Франција во Република Македонија. Пред усвојување на документот биле нотирани сите постојни планови во земјата кои водат до намалување на стакленичките гасови, и истиот требало да се усогласи со постојните стратешки и плански документи и да ги рефлектира постојните политики во соодветните сектори и енергетиката.

За идентификација на конкретните политики и мерки за придонесот на Република Македонија кон климатските промени биле консултирани: последната Стратегија за енергетика и енергетска ефикасност, Стратегијата за обновливи извори на енергија, Програмата за реализација на Стратегијата за енергетика, Акциониот план за обновливи извори на енергија, Стратегијата за транспортниот сектор, Претпристапната економска програма, Програмата на Владата и двегодишниот ревидиран Извештај за климатски промени.

Пред Самитот за климатски промени одржан во Париз во декември годинава, како што информираше др.Марковска, била воспоставена интерминистерска соработка преку технички состаноци со претставници од министерствата како и тематски работилници со засегнатите страни, кои ги утврдиле потребите да се идентификуваат и валидираат политики и мерки, политики за ублажување, да се дискутираат и да се валидираат претпоставките за моделирање, а се утврдила и временска рамка за реализација на мерките. Со утврдување на т.н. Поднесок, истиот бил ставен на увид на граѓанските организации кои дале свои мислења и препораки.

Нивото на амбиција за придонес во ублажувањето на климатските промени зависи од самите држави кои индивидуално ја утврдуваат базната година во кој ќе се реализира придонесот. Др.Марковска информираше дека се направени сензитивни анализи за базната година со која ќе се споредува придонесот кои државите ќе го дадат за ублажување на климатските години.

Република Македонија во однос на рамноправноста и амбицијата, споредбено со земји на Европа изразена е со два индикатори: со CO₂ емисии по БДП и CO₂ емисии по жител. Во моментот, Република Македонија има показатели на исто ниво со Бугарија и Естонија. Трендот по амбициозното сценарио ќе ја следи Полска и Романија, а доколку истото се реализира во 2035 година, показателите треба да се на исто ниво како кај Литванија, Унгарија и Словенија.

На јавната расправа се обрати г-ѓа Виолета Кецкароска, Државен советник за енергетика и минерални сировини во Министерство за економија, при што истакна дека во рамки на енергетската политика на Владата на Република Македонија, висок приоритет претставува снабдувањето на потрошувачите со сите видови енергија. Во таа насока, Владата на предлог на Министерството за економија има усвоено низа стратешки, развојни и плански документи. Беше потенцирано дека Владата во 2010 година во согласност со Законот за енергетика ја донесе Стратегијата за развој на енергетиката до 2030 година, и се испочитувани сите

барања кои произлегуваат од Законот за животна средина, и пред донесувањето документот бил предмет на експертска дебата.

Согласно Законот за енергетика, постои обврска стратегијата да се ревидира на секои 5 години. Во однос на Нацрт-Стратегијата за развој на енергетиката во Република Македонија за периодот до 2035 година, г-ѓа Кеќкаровска истакна дека е изготвен извештај за влијанието врз животна средина и добиено е позитивно мислење од Министерството за животна средина. Нацрт-Стратегија исто така ќе биде предмет на јавна расправа.

Како стратешки документи кои ги донесува Владата се: Стратегијата за енергетска ефикасност до 2020 година и Стратегијата за обновливи извори на енергија до 2020 година. Од планските документи беше потенцираше Акциониот план за енергетска ефикасност, кој претставува три годишен документ. Во постојниот Акционен план поставени се целите за исполнување на енергетска ефикасност од 4% во однос на просечната потрошувачка на енергија во периодот 2002-2006, согласно Методологијата за пресметка на енергетската заедница. Остварена е 2.6% енергетска ефикасност и процентот соодветствува со финансиската поддршка обезбедена за реализација на конкретни проекти за енергетска ефикасност.

Акциониот план за обновливи извори на енергија од страна на Владата е донесен на 17 ноември 2015 година и претставува десетгодишен документ во чии рамки се внесени соодветните проценти што треба да се постигнат во однос на учеството на обновливите извори на енергија на финалната потрошувачка на енергија. Согласно акциониот план процентите се 21% во 2020 година, 24% во 2025 година и 28% во 2030 година. Во однос на обновливите извори на енергија во Република Македонија има големи проекти и активности за искористување при што се укажа на програмата на Владата за изградба на мали хидроелектрани. Потпишани се 66 концесиски договори за изградба на мали хидроелектрани од кои 34 се изградени и вклучени во електроенергетскиот систем, 19 се во фаза на градба, а за останатите 13 веќе се подготвуваат документите за отпочнување на градба. Министерството за животна средина и просторно планирање во тек е со подготовка за објавување на нов оглас за изградба на мали хидроелектрани. Г-ѓа Кеќкаровска информираше дека постои одлука на Владата во која е дефиниран капацитетот за изградба на фотоволтаици (14 мегавати) кои ќе користат филтинг тарифи и се субвенционирани од Владата бидејќи истите имаат повисока цена, но се води сметка да постои баланс кој ќе влијае во утврдување на цената на електричната енергија. Во однос на обновливите извори на енергија беше информирано за првиот ветерен парк на ЕЛЕМ со капацитет од 37.8 мегавати вклучен на електропреносната мрежа, со подготовки за реализација на втората фаза на ветерниот парк.

За поголем ефект на енергетската ефикасност, г-ѓа Кеќкаровска истакна дека особено е важна финансиската конструкција за реализација на конкретни проекти. Од Европската комисија има најава за финансиска поддршка за уредување на домашното законодавство во делот на формирањето на фондот, методологијата и критериумите по кои ќе се евалуираат проектите. Во таа насока во Владата формирана е работна група на највисоко ниво и истата активно работи на тоа поле. Кај Светската банка, Европската банка за обнова и развој и др. финансиски институции постои интерес да учествуваат со финансиска поддршка за ваков вид на проекти.

Претставникот од Министерството за економија г-ѓа Кеќкаровска, ги истакна проектите за кои е обезбедена финансиска поддршка и се од огромно значење за енергетскиот систем на Република Македонија, како далеководот со Република Албанија поддржан со заем потпишан меѓу МЕРСО и Европската банка за обнова и развој во износ од 34 милиони евра. Гасификацијата е приоритетот на Владата како за главниот така и за дистрибутивниот систем, во таа насока обезбедени се средства од Дојче и Ерсте банка во износ од 90 милиони евра за двата приоритни проекти во јужниот и западниот дел од државата. Во однос на дистрибутивната мрежа за

гасификацијата во тек се активности за нејзина изградба преку јавно-приватно партнерство.

Со изградбата на националниот гасификационен систем се работи на поврзување со познатите меѓународни гасоводни системи како Проектот Тесла, за кој Република Македонија веќе има потпишано политичка декларација со кој го поддржува реализирањето на проектот. Овој проект се наоѓа во ревидираната листа на проекти од заеднички интерес на Европската комисија со што за негова реализација ќе се обезбедат средства од фондовите на ЕУ. Во однос на интерконекциите на гасификацијата, Република Македонија има започнато проекти спрема Бугарија и спрема Грција. Беше потенцирано дека дел од енергетските проекти се сложени и е потребна силна финансиска конструкција.

Република Македонија како членка на Енергетската заедница и земја -кандидат за членство во ЕУ го следи европското законодавството во областа на енергетиката и согласно со обврските од Договорот за Енергетската заедница соодветно го вградува во националното законодавство и имплементира. На крајот од своето излагање г-ѓа Кеќкароска истакна дека Министерството за економија останува транспарентно и отворено за соработка по прашања од областа на енергетиката.

На јавната расправа се обрати г-ѓа Ана Чоловиќ Лешовска, Извршен директор на Центарот за истражување и информирање за животната средина "Еко-свест", при што истакна дека Договорот од Париз, кој ги дефинира обврските на државите потписнички за климатските промени, утврдува дека сите инвестиции мора да бидат во согласност со определбата за намалување на емисиите и градење отпорност кон климатските промени. Според третиот Национален план за климатски промени од 2014 година на Владата на Република Македонија, енергетскиот сектор е главен придонесувач кон вкупните емисии на стакленички гасови со преку 73%, што значи дека планирањето на развојот на енергетскиот сектор ќе има пресудна улога врз намалување на емисиите.

Според г-ѓа Чоловиќ Лешовска, Стратегијата за енергетика не предвидува конкретна цел за намалување на емисиите на гасови и ограничување на растот на температурата во Република Македонија туку декларативно наведува грижа за животната средина и климатски промени. Целите од стратегијата треба да се ревидираат, да бидат специфични, мерливи, остварливи, реални и временски определени. Беше изнесено мислење дека стратегијата нема визија што треба да се постигне во одредениот период и се предложи инклузивност во создавање на визијата во консултација на сите засегнати страни, синдикатите, малите иновативни бизниси, градежните компании.

Г-ѓа Чоловиќ Лешовска информираше дека Македонскиот центар за европско образование и "Еко свест" изготвиле студија за Република Македонија во Европската енергетска рамка, во која се прави споредба на меѓународните договори, европското законодавство и нивното транспонирање во националното законодавство. Студијата дава проценка на нивото на транспонирање и спроведување на законите и договорите, се нотира дека транспонирањето на законите оди во добра насока, но се забележува недоволна и несоодветна примена во праксата. Исто така, студијата дава сценарија за пристапување во ЕУ со различна динамика. Според податоците од студијата г-ѓа Чоловиќ Лешовска истакна дека Република Македонија и во најоптимистичното сценарио не може да се усогласи со европската енергетска рамка. Заради отсуство на јасна и иновативна визија, Република Македонија може да ги направи грешките на европските земји од минатиот век. Државата мора да се огледа на иновативните политики и практики за ослободување од фосилните горива и истите да ги примени. На крајот од излагањето г-ѓа Чоловиќ Лешовска истакна дека иднината ја гледа во одржливиот развој на економијата која ќе овозможи благосостојба на граѓаните кои ќе живеат во здрава и чиста средина, при што треба да се спроведе амбициозна енергетска стратегија за Република Македонија.

Во дискусијата г-ѓа Лилјана Поповска, пратеник и член на Комисијата за надворешна политика ја поздравил јавната расправа на која беше презентирани нацртот на новата стратегија за енергетика при што изнесе забелешка дека Собранието и пратениците не биле вклучени во процесот на консултации. Според г-ѓа Поповска има несовпаѓање на основните стратешки цели од стратегијата со резултатите кои се предвидуваат. Сценаријата за намалување на емисиите се амбициозни, а очекуваните резултатите воопшто не задоволуваат. Во оваа област Република Македонија, треба стратегијата за развој на енергетиката да ја споредува на со Германија, други европски земји или на пр. Уругвај каде во краток временски интервал од десеттина години земјата успеала околу 90% од енергијата да ја обезбедува преку обновливите извори на енергија. Беше изнесено дека Германија 50% од вкупната енергија ја обезбедува од обновливи извори на енергија, а во блиска иднина плановите се да се зголеми до 100%.

Г-ѓа Поповска изрази загриженост за активностите кои се преземаат за спречување на зголемување на температурата од 1 до 2 целзиусови степени.

Во однос на заштедата на енергија се побара определување на повисоко ниво на целите за енергетска ефикасност, односно над 2,6%. Потребно е да се обезбеди поголема ефикасност на индивидуалните објекти со што би се обезбедила енергетска ефикасност од 20-40% заштеда. Во дискусијата се апелираше на искористување на сончевата енергија преку користење на сончеви панели. Исто така, се побараа поамбициозни планови за искористување на обновливите извори на енергија.

Во однос на загадувањето, г-ѓа Поповска предложи да се прекине искористувањето на јагленот и акцентот да се стави на користење на обновливите извори на енергија. Во дискусијата се истакна дека за проектите за ХЕ Бошков мост и Луково поле има многу забелешки за нивното влијание врз животната средина и изрази жалење што проектите Чебреник и Галиште се поместени на подолг временски период.

Претставникот од Центарот за енергетска ефикасност на Република Македонија, г. Константин Димитров, во дискусијата истакна дека Стратегијата за енергетска ефикасност ја отсликува состојбата и ги дефинира можните решенија во различни сценарија. Во таа насока, стратегијата и остава право на државата да ги избере елементите на потенцијалните решенија. Центарот за енергетска ефикасност на Република Македонија ќе направи обид за неколку месеци да изготви истражување за да се увиди дали државата има потенцијал до 2050 година да произведува електрична енергија без апсолутно согорување на ниту еден тип на јагленид, како на пр. мазут, јаглен, нафта или гас. Во оваа насока беше истакната важноста и на политичката волја и финансиската поддршка.

Во однос на заштита на животната средина г. Димитров истакна дека напорите во енергетиката се да се потроши помалку енергија и да се заштити животната средина, при што енергетската ефикасност е најдобриот, најевтин и најчист ресурс.

Од страна на г. Димитров беше даден предлог - законодавната и извршната власт да овозможат приватните домаќинства да постават на покривите фотоволтаични сончеви колектори со капацитет од 2 до 3 киловати. Со овој потфат Република Македонија ќе има огромни позитивни придобивки во намалување на увозот на енергија, ќе се овозможи заштеда на средства на домаќинствата и ќе се намали загубата на средства во рамки на дистрибутивната мрежа.

Во дискусијата г. Димитров изнесе критика кон Собранието што во една кратка постапка поништил еден европски закон кој навистина бил полезен за енергетската ефикасност во државата. Имено, во Република Македонија не се врши енергетска контрола на згради кои ќе се издадат или продадат заради фактот што спроведувањето на таа контрола би ја зголемила цената на недвижностите. Беше побарано да се врати старото законско решение со кое многу ќе се придонесе за енергетската ефикасност на долг рок. На крајот од дискусијата г. Димитров даде

поддршка на идеите за енергетска ефикасност и истакна дека со континуирана реализација на таков вид проекти во 2050 година Република Македонија може да има т.н. *carbon free* производство на електрична енергија.

Претставникот од Еколошкото здружение на граѓани Фронт 21/42, г-ѓа Александра Бујаровска изнесе дека се повторуваат грешките од минатото, граѓанското општество не се консултира за стратешки документи. Според Бујаровска, Министерството за економија од 2010 година не го консултира цивилниот сектор и дека на може без стратешка оценка за животната средина да се усвојува национален акционен план за обновливи извори на енергија. Беше побарано во иднина да има потранспарентен однос кон цивилниот сектор и негова инклузија во креирањето на стратешки документи.

Во однос на Стратегијата за енергетската ефикасност, г-ѓа Бујаровска изнесе смета дека треба да гледа многу пошироко и во нејзината изработка акцентот да не се става само врз регулативата за енергија и клима, туку да се консултираат и регулативите за управување на води, заштитени подрачја и сл.

Во дискусијата г-ѓа Бујаровска го поддржа предлогот на пратеникот Лилјана Поповска, стратегијата да се разгледува со Собранието со цел да оствари поголем мониторинг во реализација.

Претставникот од Центарот за истражување и информирање за животната средина "Еко-свет", г-ѓа Невена Смилевска информираше дека во соработка со тинк-тенк организацијата "Аналитика" е изработена компаративна анализа на достапните вработувања во секторите: јаглен, енергетска ефикасност и обновливите извори, при што утврдени се наоди дека постои превработеност во термоелектраните во Република Македонија, во споредба со европските практики каде по мегават инсталирана моќност во една термоелектрана има 1.01 вработен, додека во Република Македонија е над 2 вработени лица. Од анализата како заклучок е утврдено дека секторите за енергетска ефикасност и обновливите извори на енергија нудат значително поголем потенцијал за вработување од секторот јаглен. Според најконзервативните проценки на анализата до 2030 година во секторите на енергетска ефикасност и обновливи извори на енергија ќе бидат достапни над 6000, а според некои над 50.000 работни места.

Според Националната програма за енергетска ефикасност на јавните згради за периодот од 2012-2018 година, се проценува дека за нејзино имплементирање ќе има од 3.000-5.000 работни места наспроти секторот јаглен каде бројот на вработени во термоелектраните и рудниците на лигнит ќе опаѓа. Во случај да се затворат термоелектраните и рудниците, новите предвидени вработувања во секторот на енергетска ефикасност и обновливи извори на енергија би вработиле двојно повеќе лица од сегашната бројка на вработени од секторот јаглен.

Во дискусијата г-ѓа Смилевска потенцираше дека со зголемување на енергетската ефикасност ќе се намали енергетската сиромаштија и укажа дека тоа треба да биде фокусот на стратегијата. Се изнесе мислење дека стратегијата предвидува ограничени мерки за спречување на енергетската сиромаштија само за социјално загрозените граѓани. Стратегијата треба да има амбициозни мерки и да стимулира зголемување на енергетската ефикасност за 2.5 % годишно.

Според г-ѓа Смилевска стратегијата не предвидува мерки за заштита на здравјето на граѓаните од негативните ефекти од согорување на јагленот или согорување на фосилните горива во сообраќајниот сектор. Предвидено е усогласување на националното законодавство со директивата за големи постројки со согорување која меѓувреме е замената со построга директива за индустриски емисии и истата содржи пониски гранични вредности на емисиите. Со оглед дека Стратегијата го опфаќа периодот до 2035 година, ќе биде потребно усогласување со двете европски директиви. Енергетската ефикасност мора да биде еден од главните столбови на

енергетиката и да оствари напредок во државата, со цел да се овозможи благосостојба на граѓаните преку развој на економијата и заштита на животната средина.

Претставникот од организацијата "Аналитика" г-ѓа Соња Ристеска, истакна дека треба да се воведат мерки на штедење на енергија со оглед на фактот што акцентот се става на производството на енергија, а не на секторите кои трошат енергија, како на пр. транспортниот центар, домаќинствата и сл. Република Македонија треба да го промени начинот на трошење на енергијата и да следи примерот на земјите на ЕУ.

Според г-ѓа Ристеска граѓанските организации направиле чекори за утврдување на она што е потребно да се направи, за производство на електрична енергија која не загадува и утврдување на секторите во кои е потребна интервенција за да се намали потрошувачката на енергија до 2050 година. Г-ѓа Ристеска информираше за енергетскиот модел-Калкулатор 2050 кој е прв енергетски модел во регионот понуден од граѓанскиот сектор. Моделот е во две форми, т.н. видео игра и калкулатор со табеларен приказ на претпоставките. Целта на енергетскиот модел е корисникот да се обиде да го реши функционирањето на енергетскиот сектор истовремено постигнувајќи намалување на емисиите на стакленички гасови од 80% до 2050 година.

Во дискусијата беше повикано на неопходноста од промена на транспортните модели во индустријата кои моментално претставуваат извор на загадување, како и на потребата од промена на актуелните извори на енергија. Според Светската здравствена организација, во Република Македонија 33% од населението користи фосилни горива. Со нивната употреба се зголемува загадувањето и емисиите во домаќинствата кои предизвикуваат и здравствени проблеми, срцеви заболувања, астма, белодробни заболувања, што е број еден причина за намалување и на економската активност на заболените.

Г-ѓа Ристеска апелираше во иднина при креирање на стратешки документи од оваа област да се консултираат и транспортниот сектор, МВР, општините, Градот Скопје и индустријата. Транспортниот сектор е голем загадувач и потрошувач на енергија и алтернативите треба да се пронајдат во инвестиции во железницата, велосипедски патеки, електрични возила и сл.

Во дискусијата г-ѓа Солза Грчева, пратеник и член на Националниот совет за евроинтеграции, ја поздрави иницијативата за организирање на јавната расправа и истакна дека пратениците треба да биде поактивни во оваа област. Г-ѓа Грчева информираше дека е избрана за член на парламентарниот пленум креиран од страна на Европската енергетска заедница, за имплементација на ратификуваните договори во енергетскиот сектор. Парламентарниот пленум го сочинуваат претставници од парламентите на неколку земји: Косово, Македонија, Србија, Црна Гора, Украина, Молдавија, БиХ и Албанија. Во Парламентарниот пленум формиран во Виена, партиципираат по двајца пратеници од секоја земја-членка, со надеж дека пратениците ќе можат да превенираат во одредени ситуации и ќе овозможат обврските кон Европската енергетска заедница непречено да се остварат. Пратениците ќе ја следат имплементацијата, ќе преземаат активности за спроведување на договорот, ќе учествуваат во дефинирање и редефинирање на целите на договорите и ќе овозможат демократска транспарентност во имплементацијата.

Г-ѓа Грчева реагираше на негативните импликации создадени со замрзнување на процесот на либерализацијата на пазарот на електрична енергија до 2020 година, без расправа, без дебата и отсуство на волја. Во таа насока се изнесе дека постои остро нарушување на Договорот со енергетската заедница. Република Македонија не ги исполнува обврските од Договорот за енергетската заедница и не се усогласува со патоказите за спас од загушување на регионалниот пазар на електрична енергија.

Во дебатата г-ѓа Грчева изрази задоволство што Република Македонија покажува задоволителен процент во искористување на обновливите извори на енергија.

Претставникот од Македонски центар за европско образование, г. Андреја Стојковски во дискусијата ја истакна важноста на темата на јавната расправа и како недостаток посочи на отсуството на претставници од Министерството за животна средина, како и малиот број на присутни пратеници на јавната расправа. Во однос на Нацрт- Стратегијата за развој на енергетиката, изнесе мислење дека само декларативно се зборува за заштита на животната средина и за одржливоста во снабдување со енергија. Беше поздравено искажаното барање во претходните дискусиите од страна на пратениците, за зголемување на процентот на енергија од обновливи извори, но не конкретно и од хидроцентралите.

Имајќи ја предвид стратешката определба на Република Македонија за членство во Европската унија, г.Стојковски посочи дека покрај усвојувањето на законите, за исполнување на целта потребно е Министерството за економија да има потранспарентен однос, да овозможи поголема прегледност и пристапност за јавноста.

Во однос на областа на животната средина, како најтешко, најобемно и најскапо поглавје при пристапувањето во ЕУ, г.Стојковски изнесе мислење дека е подобро порано да се започне со планирањето и подготовките. Во однос на усогласувањето со европското законодавство беше укажано дека до 2017 година Република Македонија ќе треба да го заврши процесот, а 2020 година и имплементацијата, при што се изрази неверување дека ќе се реализира рокот за имплементација. Поради недоволната усогласеност со европското законодавство, беше укажано и на неможноста да се користат средствата од европските програми. На крајот од дискусијата г. Стојковски укажа на потребата Нацрт-стратегијата да се најде на дневен ред и на пленарна седница на Собранието на Република Македонија.

Директор на Агенцијата за енергетика на Република Македонија г. Александар Дуковски информираше за улогата на Агенцијата за енергетика како одговорна институција за имплементација на проектите и политиките на Владата, поврзани со енергетската ефикасност и обновливите извори на енергија. Според годишните извештаи од 2012-2014 забележан е раст на енергетската ефикасност. Обучени се 400 енергетски контролори кои покрај работата на вршење на контролата издаваат и потврди за изградба на нови објекти. Во градежниот сектор воспоставен е стандард за енергетската ефикасност, со правилникот за енергетска контрола на згради.

Агенцијата за енергетика соработува со Светската банка и заеднички се работи на тригодишните програми за енергетска ефикасност на општините и акционите планови на општините. Во подготовка е третиот Акционен план за енергетска ефикасност.

Во однос на обновливите извори на енергија г.Дуковски ја поздрави дискусијата за поголем удел на обновливите извори при што посочи на неопходноста од финансиски средства за истите. Во однос на прашањето кое беше покренато од страна на пратеникот Лилјана Поповска, директорот на Агенцијата за енергетика укажа дека треба да се има предвид дека во претходните 3 години во Уругвај се инвестирале околу 1,2 милјарди долари и очекуваат инвестиции од уште 3 милјарди долари. Исто така треба да се има предвид дека Уругвај има висок потенцијал на ветерна енергија. Во Република Македонија од 5 мерни места само една локација има потенцијал за користење на ветерна енергија. Државата има поголеми можности за искористување на сончевата енергија како обновлив извор на енергија. Во дискусијата се укажа дека Агенцијата за енергетика активно работи за изнаоѓање на нови модели за субвенционирање на корисници на обновливи извори на енергија.

Постигнатите резултати од сите активности ќе можат да се забележат во следната стратегија при што беше укажано дека во областа е направен голем чекор напред. Од енергетски аспект, Република Македонија е во ЕУ со оглед на директивите кои се имплементираат во законите и насоките од Енергетската заедница.

Во однос на либерализацијата, од земјите потписнички на Договорот за енергетска заедница, Република Македонија има највисок процент на либерализација, и 46% од енергијата што ја троши земјата ја набавува на слободен пазар. Во интерес на одржување на енергетската сиромаштија во нормални рамки, не е спроведена во целост либерализацијата на домаќинствата, бидејќи доколку би се спровела би имало спротивен ефект.

Претставникот од „План 4Д“ г.Александар Гочев во дискусијата ги изнесе следните предлози и мерки за подобрување на енергетиката: да се воведат субвенции во износ од 50% на системот за обновливи извори на енергија кој се имплементира во приватните домаќинства; воведување на системот на обновливи извори на енергија во сите државни институции. Во дискусијата се апелираше либерализацијата на енергетскиот сектор да се случи што поскоро, со што ќе се намалат и цените за домаќинствата за користењето на електричната енергија.

Претставникот од организацијата „Аман“ г.Целал Хоџиќ во дискусијата истакна дека е добро што за стратегијата се дискутира во Собранието и изнесе мислење дека истата треба да се усвојува од Собранието, со поголемо вклучување на јавноста. Беше укажано дека голем број на домаќинства не можат да постигнат доволно затоплување и во оваа насока треба да се преземат дополнителни чекори. Според одредени истражувања, две од три семејства не можат да си обезбедат доволно топлина. Како критични семејства се нотирани пензионери, социјално загрозувани семејства и семејствата со повеќе членови. Според евиденцијата околу 34.000 граѓани во државата користат социјална помош. Социјално загрозуваните семејства не можат да ги плаќаат сметките за струја и во оваа насока државата ќе мора да ги има предвид овие категории на корисници на електрична енергија.

Во дебатата се вклучи **академикот Глигор Каневче од Македонската академија за науки и уметности**, при што даде дополнителни појаснувања и одговори. Стратегијата претставува основа на која понатаму подетално се подготвуваат сите други документи кои ги опфаќаат енергетска ефикасност и обновливите извори на енергија. Потоа за овие документи се подготвуваат соодветни програми за нивна реализација. Стратегијата за развој на енергетиката претставува рамка во која е тешко да се каже колку прецизно е предвиден развојот на енергетиката во државата. Тоа е сложено подрачје кое зависи од големи стратешки потези на други земји. Беше посочен примерот со САД каде во енергетската стратегија биле направени измени во однос на претходните предвидувања и тоа само во период за помалку од една година. Исто така во однос на предвидувањата во Европа, не се очекувало цената на електричната енергија да падне до денешното ниво. Состојбата во Германија е изменета - претходно државата продавала фотоволтаици и ветерни електрани и се залагала за поголема употреба и субвенционирање, денес Германија има конкуренција и енергетските компании се соочуваат со потешкотии со производите од Кина кои имаат пониски цени на пазарот. Исто така, академикот Каневче даде објаснување како функционира софтверот за планирање кој бил користен во подготовката на Стратегијата.

Претставникот од Министерството за економија г-ѓа Виолета Кеќкароска ги информираше присутните дека сите стратешки документи може да се најдат на веб-страницата на Министерството за економија. Потенцираше дека Стратегијата е сеуште во работна верзија и дека истата е достапна на веб-страницата

на Министерството за економија од јуни 2015 година, но ниту една забелешка или сугестија не била доставена до министерството.

Во однос на енергетската сиромаштија, г-ѓа Кецкаровска истакна дека во Министерството за економија се подготвува Програма за заштита на ранливите потрошувачи, и кога ќе биде во напредна фаза истата ќе се објави транспарентно и ќе се даде можност да се дискутира. Исто така г-ѓа Кецкаровска информираше дека во јули 2015 година била спроведена јавна расправа согласно Законот за животна средина, по Извештајот за стратегиската оценка за влијанието на животната средина на Нацрт-Стратегија за развој на енергетиката. За тој настан јавноста била известена преку објава во два дневни весници и со објавување на веб-страната на Министерството за економија. Кога ќе се подготви финална верзија на Стратегијата, со добиените забелешки и сугестии, Министерството за економија ќе организира експертска расправа.

**ПРЕТСЕДАТЕЛ
НА НАЦИОНАЛНИОТ СОВЕТ ЗА
ЕВРОИНТЕГРАЦИИ,
Тидија Димова**

Доставено и до:

- Национален совет за евроинтеграции;
- Министерство за економија;
- Секретаријат за европски прашања;
- Комисија за европски прашања;
- Мешовит парламентарен комитет РМ и ЕУ,
- Комисија за економски прашања,